

Durmuş Hocaođlu

Bu Topraklar, Asırlardan Beri, Çapsız Adam Yetiştiriyor

Yeniçağ, “Analiz”., 12 Ekim 2008, Pazar., s.07
“Analiz” Sıra No: 701; 2008-092; Ekim-05

YENIÇAĞ

NOT: Resimler ve altyazı web’de eklenmiştir — D.H.

Mütebahhir fizik âlimi Heisenberg, “*Çağdaş dünyanın yarısı, yani Batı, bilim yoluyla tabiat güçlerini altetme ve onları kullanma düşüncesini, Batı’ya özgü olan bu düşünceyi, somutlaştırarak bugüne dek görülmedik ve eşsiz bir güce ulaşmıştır.*” demektedir^[1]; peki Dođu, yâni, İslâm-Türk dünyası, neden ulaşamadı bu güce? Çünkü artık Dođu, tabiat güçlerini altedebilecek bilim üret(e)miyordu da ondan. Niçin? Mutlaka birçok sebebi olmalı; meselâ, Osmanlı’nın çok geniş bir teritoryal imparatorluk olması burada mühim bir rol oynamış olabilir – Roma da öyleydi hani; Roma’nın ilmi ve felsefesi Yunan ile boy ölçüşmezdi; O’nun başka problemleri vardı, sâhici bir devletin ne olduğunu bilmeyen Yunan’da olmayan problemler ve bu sebeple de Roma, Yunan’ın aksine, teoriden ziyâdeye pratiğe yönelmişti. Evet, Osmanlı’da da bu hususun bir faktör olduğunu kabûl etmek gerektir; ama bu faktör tek başına bu fenomeni îzah edemez. Edemez, zîra Osmanlı’nın yapamadığını Rusya yapmıştı – vâkıa Rusya bu vâdide asla Batı Avrupa’nın seviyesine çıkamadı, ama yine de Osmanlı’dan çok daha başarılı oldu. Ayrıca, ekonomik, askerî faktörleri de dikkate almak şart muhakkak ki; ancak, fikrimce, sebeplerin en mühimi, dinin mitolojikleşmesiyle de alâkalı olmak üzere, aydın sınıfının, yâni, **intelijansiyasının çürümesi** olsa gerektir. Aydınlar – ki burada kullandığımız “aydın” teriminin tam muâdili olmamakla berâber, buna “ulemâ” diyelim, çürüyünce, yük bütün ağırlığıyla siyâsî otoritenin omuzlarına bindi ve o omuzlar da artık eskisi kadar güçlü değildi; yâni çapsızlık her yere sirâyet etmişti. Nitekim, Osmanlı’nın “modernleşme” için ilk anladığı şey, teorik bilim değil, askerî açıdan pratik fayda getirecek eğitim-öğretim müesseseleri olmuş, fakat bu konuda da mühim şeyler yapılamamıştır: İlk defa III. Ahmed’in 1727’deki teşebbüsü Yeniçeri ayaklanması üzerine akamete uğramış^[2], I. Mahmud’un 1743’de, III. Mustafa’nın 1759’daki teşebbüsleri de neficesiz kalmış, I. Abdülhamid zamânında, 1773’de, bugünkü İstanbul Teknik Üniversitesi’nin çekirdeği olan Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn kurulmuş, bunu, 1795’de III. Selim zamanında Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn tâkip etmiş, lâkin, 1830’da İshak Hoca’nın Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn’un ‘baş-hocalık’ makamına geçtiği döneme kadar gerçekten modern anlamda olduğu söylenebilecek bir öğretim ve ilmî faaliyet vuku’ bulmamış ve meselâ, Diferansiyel Hesap, Newton ve Leibniz tarafından XVII. asrın üçüncü çeyreğindeki keşfinden – Newton’ın keşif tarihi daha önce olmakla berâber yayın tarihi 1687, Leibniz’in yayın tarihi 1675 - ancak 152 sene sonra, 1839’da ülkemize girebilmiştir^[3].

İşte bunun adı, “çapsızlık”tır; başkası değil.

Nitekim, 1851 tarihinde alınan bir kararla, ilk **Türk Bilimler Akademisi** niteliğinde olmak üzere, te'sisine girilen **Encümen-i Dâniş** projesi de akamete uğramış, işin ciddî tutulmaması, binâ ve diğer tesislerin yapılmaması, araştırma bütçesi tahsis edilmemesi, hattâ sekreteryaya bile kurulmaması gibi sebepler yüzünden doğmadan ölmüş, netîceten, yazılmasına karar alınan Umûmî Tarih dahi yazılamamış, ve, A. Akyıldız'ın ifâdesiyle, "1862 senesine kadar devlet salnamelerinde varlığını gördüğümüz encümen-i dâniş, bu tarihten sonra ortadan silinip gitmiştir"^[4].

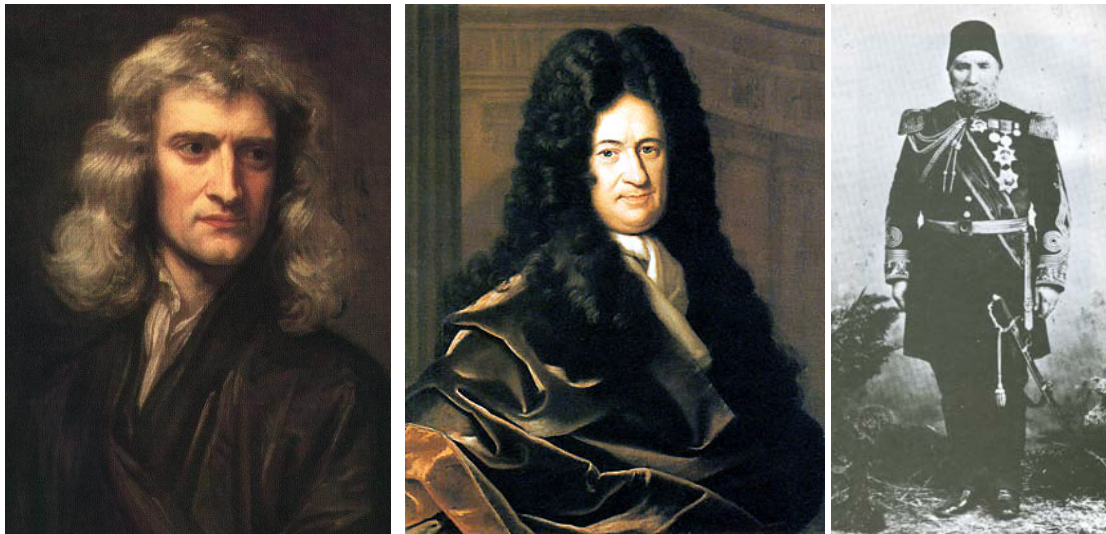
Hiç mi ilim yapı(a)madı diye sormuştu Sn. Evren İşbilen; hayır, yine de yapıldı, ama tamamiyle çok kıt şahsî ve ferdî gayretlerle ve çorak bir atmosferde bu kadar olabildi; meselâ Hüseyin Tevfik Paşa gibi^[5] ve ne yazık ki, A. M. C. Şengör'ün, O'nun en önemli eserinin tıpkı basımına yazdığı takrizde dediği gibi, verimsiz bir toprakta, Paşa bir Cauchy olama(z)dı (s.43).

Yâni hâsılı, küresel değeri hâiz, sadra şifâ bir ilim hareketi hiç olmadı.

Çünkü, bu ülke ve bu millet, asırlardan beri, çapsız adam yetiştiriyor.

Şimdi de şunu soralım: Ya Osmanlı'dan sonra?...

- [1] Werner Heisenberg., *Çağdaş Fizikte Doğa.*, Çevirenler: Vedat Günyol, Orhan Darı., Çan Yayınları., İstanbul, Ekim 1968., s.74
- [2] Emre Dölen., "Mühendislik Eğitimi", *Tanzîmattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi.*, Cilt 2., İletişim Yayınları, İstanbul., s.511-516
- [3] Ekmeleddin İhsanoğlu., "Osmanlı Devletine XIX. yy'da Bilimin Girişi ve Bilim-Din İlişkisi Hakkında Bir Değerlendirme Denemesi", *Toplum ve Bilim.*, Sayı: 29-30., Bahar-Yaz 1985., s.81. Newton ve Leibniz'in Diferansiyel Hesap keşfi için, bkz.: Erich Temple Bell., *The Development of Mathematics.*, 2nd Ed., Mc Graw Hill Book Company Inc., 1945, New York., p.145-153
- [4] Ali Akyıldız., *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform (1836-1856).*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti, İstanbul 1993., s.242-246
- [5] Hussein Tevfik Pasha., *Linear Algebra.*, Press of A. H. Boyajian, Constantinople, 1882., Tıpkı Basım: *Hüseyin Tevfik Paşa ve "Linear Algebra"*, Hazırlayan Kâzım Çeçen., İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi, İstanbul, 1988

Soldan sağa, Isaac Newton (1642-1727), Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716), Hüseyin Tevfik Paşa (1832-1901)